

Beste Vincent,

Jammer dat we elkaar nooit hebben kunnen ontmoeten. Ik heb je leren kennen uit je schilderijen en brieven en heb diep respect voor de zoektocht waarin je me meenam. Je bent een bijzonder en kostbaar mens, iemand die veel te bieden heeft. De bewondering van duizenden mensen voor je werk en levensverhaal is volgens mij volkomen terecht.

Eén schilderij heeft op mij diepe indruk gemaakt: de barmhartige Samaritaan.

Ik herken in jou wat ik ook bij mezelf herken: de behoefte aan iemand die zich op zo'n manier over ons ontfermt. Ik zie je hunkering naar hem terug in jouw meest intieme eigen taal, je beeldtaal. Als de omstandigheden zich tegen je keerden, wanneer je vastliep en er voor de zoveelste keer alleen voor kwam te staan, en ook als je euforisch was – nooit was hij ver weg. Je zag hem in elke tuin en herkende hem in de zon en de zaaier.

Maar wat deed je jezelf tekort als het om hem ging. Het verbaast me dat je hem wist los te weken uit de religieuze traditie van je ouders en wist in te passen in je zelfgekozen bestaan, maar dat je hem vervolgens niet toestond om het beste voor je te doen. Hij had je kunnen optillen uit je pijn, moeite en wrok en je naar een veilige plek kunnen dragen, waar je het leven had kunnen genieten zoals het je door hem gegund was.

Wat maakte je het jezelf moeilijk, en ook de mensen om je heen. Ik begrijp wel dat het leven zwaar voor je was, maar waarom maakte je het nog zwaarder?

Nooit leefde je in vrede met je ouders, en daardoor vroeg je je regelmatig af waarom je eigenlijk geboren was.

Je kon je draai in het leven maar niet vinden, in een wereld die jou afwees. Je snakte naar genegenheid en gezelschap, maar voelde je overal buitengesloten. Je zag in jezelf een gebrek om te voldoen aan de verwachtingen van anderen, maar je was je ook bewust van je begaafdheid, en je probeerde het een met het ander te omvatten. Als je jezelf maar kon bewijzen!

Zo was je die leerling op de kostschool, die jongste bediende in de kunsthandel, die idealistische evangelist en ook die gedreven kunstenaar tijdens de laatste tien jaar van je leven: altijd op zoek naar erkenning.

Er bestaat een foto van je als veertienjarige schooljongen. Ik weet niet of je eraan herinnerd wilt worden, maar ik vind hem zowel aandoenlijk

als veelzeggend. Het is een klassenfoto van de hbs en je zit daar op een trap in het midden tussen allemaal klasgenoten die een beetje hangen en rondkijken. Jij zit daar als enige strak voor je uit te kijken, hoofd in je schouders, armen en benen stijf over elkaar, alsof je bang bent jezelf te verliezen. Het plaatje zegt veel over je, over je eenkennigheid, je behoefte om omarmd te worden en je angst daarvoor.

Je was snel geïrriteerd. Er hoefde maar dít tegen je gezegd te worden of je dacht aan het ergste. Je vond dat je niet serieus genomen werd, dat anderen niets over je te zeggen zouden moeten hebben, dat je je gang moest kunnen gaan. Je was er klaar mee om maar steeds rekening te moeten houden met de mensen om je heen, vooral als zij zeiden dat jij rekening moest houden met hen. Je vond dat geen mens kon bepalen of je goed of fout zat. Alles om je heen probeerde je te marginaliseren, zodat je de controle kon houden over wat je had bedacht. Toch was je ook bang om in je eigen idealen verstrikt te raken; dat kon nooit goed gaan, dacht je. Al die tijd dat ik met je optrok voelde ik je onzekerheid, onveiligheid, angst. Eigenlijk leefde je met een groot gapend gat in je ziel, een gebrek aan vertrouwen.

Je werd opgejaagd door je wantrouwen. Dus hield je het nergens lang vol en verhuisde je van het platteland naar de grote stad en weer terug en dook je op in Engeland, België, Frankrijk. Je hunkerde naar stilte, een eigen plek, privacy, maar in de afzondering hield je het niet lang uit. Je was geen goed gezelschap voor jezelf; telkens weer werd je opgejaagd door je angsten. Je was op de vlucht voor je pijn, zocht naar afleiding, prikkels die je deden vergeten, steeds heftiger prikkels, omdat je niet kon vergeten. Je sloot je op in je eigen universum als je eenzaam over straat of in de natuur rondwaalde, op je kamer of in je atelier. Maar het oordeel uit je verleden en de angst voor de toekomst maakten het vrijwel onmogelijk voor je om gelukkig in het heden te staan.

Als je schreef, al die brieven, urenlang, voelde je je goed, dan kon je weggkomen uit je herinneringen en verwachtingen, en werd je even niet meegesleurd in de maalstroom van je gedachten, maar kon je daar controle over uitoefenen. Maar als je je probeerde te verliezen in je schilderwerk bleef die gedachtenstroom maar aan staan en werd je gek van wat zich allemaal in je hoofd en ingewanden afspeelde. Het dreef je tot steeds woestere schilderijen.

Je leven draaide om jou, dat was de enige manier waarop je kon overleven. Maar zo'n leven werd ondraaglijk voor je, omdat je voortdurend onder het oordeel van mensen gebukt ging en op jouw beurt ook weer anderen veroordeelde. De pijn woekerde maar voort.

Het verraste me dat je contact bleef zoeken met je moeder, om vergeving vroeg en haar schilderijen stuurde, hoewel ze geen sjoege gaf en je blijkbaar had opgegeven. Ondanks dat je haar meerdere keren uit je leven had gebannen kon je haar niet vergeten. Je wist dat vergeving de herinnering ontlast. Je moeder moest borg staan voor je gemoedsrust.

Maar je kende geen rust. Een stortvloed aan negatieve herinneringen lokte gedachtespinsels uit om er een einde aan te maken. Het in toom houden van die pesterijen maakte je hondsmoe; als ze lang aanhielden raakte je totaal uitgeput. Soms leek het goed te gaan, dan was je jezelf de baas en voelde je je weer alsof je de wereld aankon. Dan welden er allerlei wilde plannen in je op om een succes van je leven te maken. Op zulke momenten kon je de bedreigingen die je ervoer relativëren. Andere keren werd je tot razernij gebracht, omdat je dacht dat je de volmaaktheid kon eisen, terwijl die je door de vingers glipte.

Je depressies en woede-uitbarstingen namen toe. Op het laatst liet je je dan ook opnemen om behandeld te worden, maar dat leverde niet de rust op waarnaar je verlangde.

Alles wat je wilde zeggen maar waar je geen gehoor voor vond perste je op het canvas. Het was zelfexpressie ten top, je werd als kunstenaar jouw kunst. Je kon als geen ander van binnenuit je herinneringen herbeleven en uiten. Jouw kunst was geheugenkunst: terug naar het land, de klei, de zaaier. Die zaaier, die voor jou zoveel betekende, beeldde je wel dertig keer uit. Het zaad, dat niet verloren zou gaan.⁶⁵⁷

Je schilderkunst, dat was jij. Geel was je lievelingskleur. Veelzeggend vind ik dat, want het is de kleur die het hardste schreeuwt. Je wist je diepste verborgen gevoelens en gedachten naar de oppervlakte te halen en via je kwasten zichtbaar te maken in kleuren, toetsen, vormen. Bewonderenswaardig.

Ook je kijk op jezelf nam je mee in je scheppingsdrift. Je schilderde je eigen beeldtenis vele malen, maar telkens weer schrok je van jezelf.

‘Mijn vele lotgevallen bepalen er zich bij vooral dat ik snelle vorderingen maak in het opgroeien tot een oud mannetje,’ schreef je niet zonder ironie

op je vierendertigste vanuit Parijs aan je zus naar aanleiding van zo'n zelfportret, 'ge weet, met rimpels, met een harden baard, met een aantal valsche tanden &c'.

Je zocht met je kunst naar verbinding, naar degene die tot verbinding met jou bereid was. Je wilde ook mij aansluiten op jouw bewogen bestaan.

Ik ben op je uitnodiging ingegaan en nog dichter op jouw schilderijen gaan staan om met je mee te bewegen. Ik heb je ontmoet in je werk en ben meer van je gaan begrijpen toen ik mij in je mocht inleven, wat ertoe leidde dat ik van je ging houden. Je gaf jezelf prijs, maar ik wilde niet dat het eenrichtingsverkeer zou blijven tussen ons. Ik ben een wandelaar, net als jij. Ik had graag met je mee willen wandelen over het strand bij Den Haag, door de straten van Londen, in het kolengruis van de Borinage, door de zonovergoten velden van Zuid-Frankrijk. Ik had met je willen praten, niet alleen als bewonderaar van jou als kunstbroeder, maar ook als iemand die weet wat het betekent om boven zijn angst en falen uitgetild te worden.

Ik voel een verwantschap met je en ben met je bewogen. Je lijkt op mij, maar misschien nog wel meer op mijn vader: net zo grillig, gepassioneerd, hunkerend naar begrip en acceptatie. Misschien dat ik daarom zo door je getroffen ben.

Ik zou je hebben willen achtervolgen, niet zozeer om te zien wat je nu weer maakte, maar om je te vertellen hoe geliefd je bent. Dat had ik je willen influisteren, telkens als ik de kans kreeg, of je willen toeschreeuwen als dat beter tot je door zou dringen.

Ik zou graag met je hebben willen praten over dat ene schilderij, de barmhartige Samaritaan. Ik zei het al, ik herken in jou wat ik ook bij mezelf herken: de behoefte aan iemand die zich op zo'n manier over ons ontfermt.

Vond je het moeilijk om je aan hem over te geven? Schaamde je je voor hem? Je had moeten weten dat je in Gods ogen niets fout kon doen, Vincent, omdat God onvoorwaardelijk van je houdt, zonder te letten op je falen. Mocht je daaraan twijfelen, Jezus heeft je dat bewijs geleverd. Je had geworteld en gegrond in de liefde kunnen zijn, zoals de apostel Paulus dat zei in jouw zaaiersaal.⁶⁵⁸

Het was allemaal beschikbaar voor je, het was je gegund, gegeven. Je had het kunnen weten, geloven en jezelf zo kunnen zien: dat was de kracht

geweest om het leven te kunnen vieren zoals je graag wilde. Het had je sterk kunnen maken wanneer je alleen was en ook bij anderen, op elk moment en in heel je ontwikkeling. Wat had ik je graag zien genieten van zo'n bevrijd leven!

Het had gekund, omdat je er niet méér voor hoefde te doen dan je aan die liefde over te geven als een zaadje aan goede grond. Je was beslist die unieke persoonlijkheid gebleven met die enorme gedrevenheid en dat explosieve temperament, maar je zou met een jong hart door het leven zijn gegaan, warm in de omgang, steeds verzadigd en in balans.

Stel je voor dat Jezus je zover had kunnen krijgen dat je één zelfportret met een glimlach had geschilderd. Het zal niet meer mogelijk zijn, ik weet het, maar had ik je maar kunnen verleiden om dat ene schilderij te maken. Ik had graag het effect van genade op je gezicht gezien.

Ontvang de oprechte bewondering en liefdevolle groet van een kleine broer,

Willem